

Чурукчу П. Ф. Судаковтун «Чер дугайында чугаа» деп чүрүү

ЛЕНИНЧИ ёЗУ-биле ЧУРТТААР болгаш АЖЫЛДААР

БОТТАНГАН ЧАГЫГЛАР

«Октябрь 14 чымы» — Каз-Хем-ин баштайгы колхозтарының бирээ. Ол 1931 чылда организа-ттанган, ам ийи чыл болгаш че-ди чылдың түстү чыныкча органи-заттанган болгон бээр 30 чыл болгашан байырлар. Эрткен 28 чылдары дүргүзүмдү артык бол-гаш оон кижилери уруг Ленин-ниң чагыгыларын хажып чыкка кү-сеттинген, ажал-агый болгаш ор-ганшас талам-биле быжыккан.

Эрткен 28 чылдары дүргүзүм да колхозтуң амгыларында саякты болушкуннар турбаан дээр: өөрүшүлдөр, бергелер дээр чээр чү чок дээр. Ол дугайың колхозтуң тургузукчуларының бирээ, 1895 чылда төртүтүнгөн уруг намыс колхозчу Георгий Николаевич Не-дзюб мынчаар сактып чугаалаан:

— Ол үеде Тывага көп турган солунарың номчуп көргүдүргө, Советтер чуртунда чер болганда-ла коммуналдар, колхозтар, ЧАЭ-ер тургустунуп турар, мындыг. Бистер, сарыг-сепчилер, шупту-ла тараа-чынар-ла болгаш бис, бистер кан-чаар бис? деп айтырганы чугаала-жып турар апарган бис. Бистин ма-наша шыла башкымы Охотников деп вижи турган. Ол баз-ла солунар, дептерлер туруп алган биске кел-геш, чугаалап, номчуп оор чык-ты. Ол, бодамык, хейи чугаалап тур-ганы толугайы. Мындазым «Бир эвес бис, хостуг черге хостуг ха-мааттар-лаа бооп турган, үрмек ажал-агыйларга эрчи хевээр олурар болушкун, чылал чок өлүм биске дөмей-ле кылган турар». Баз «Совет эрге-чагырга коммуналдары болгаш эштелгелери бир дугаар черге тургускан, оларга бузуг ар-тык эстелери берген» деп мерген өскөр бугу ажалың чоңуң баш-кымы Владимир Ильич Ленинни-ди, уруг Ленин айткан турар ор-тук берган кыян-лаан-ла асма-дыр деп чүвени быжык бис. Мы-чанга, 1931 чылдың майдың 1-де он ажал-агыйларын элери Ча-пин, Белоризцев, Мамантов ийи алышкылар, Нелюбов, Шуды, Со-колов, Охотников (башкы), Плот-ников, Зайцев суглар чыгып на-рылган, ЧАЭ деп эштелгени тур-гузуп алган бис. Баттышкан күш-биле тарылганы дүргөн эрттирген. Ол күзүн ЧАЭ кижилери 40 ажал өргө апарган.

Күзүн ноябрь 7-че, Октябрьниң 14 чыл оюн байыраң хула шуп-туусу чыгып келгеш, ЧАЭ-ни кө-лөкчө шилчилер, чаз колхозту «Ок-тябрь 14 чымы» дээр деп шил-чилген бис.

Бир эвес ажал-агый эртенниң тур-густунганын баштайгы чылдары-нда шынап уруг бергелер тургу-лан. Бол-ла чүве кижилерин эс-тетке калы ажалдарына ча-чыкпаан турган. Бир эвес ажал-агый машиналар база чок. Мындагы трактор бар эвес, черин ага ала-зынары-биле чарар, ага алындар-ы-биле ховдар, тарааны ситен ке-

дер машиналар-биле азы хол ка-дырлар-биле кезер, шопту хол-биле багалар, ажал алган тарааны ага-биле бастырар, хол-биле ары-лаар, чыгыс сөс-биле чугаалаарга, механизация деп чүве барык чок турган. Мынчанга бистин шалды-го 100 муң тракторларын ам бериптер болушкун, тараачын коммуналга ки-рер мен дээр ийи деп, В. И. Ленинниң атам чок сөстөрүнө бу-зурган Сарыг-Септиң тараа-жылар баштайгы бергелерин көртпай, ажал-агыйны чыл бүтүр-ле бы-жыкпал коллективтиң ажал-агый-ның хуу ажал-агыйлар артык күш-түн хожанында болгаш чок-ка-зы-мына суурларга тараачынарга быжык-биле бүтүрелни өргүсөөш, оларын коллективтиң ажал-агыйже хандыкшымып шылааннар.

1935 чыл. Колхозтуң амгыла-рында онза болушкун. Артель ке-жигинери акша-харенганы чымы, менеп турган, баштайгы трактор-ну салып алган. Ол тракторну Георгий Николаевич Недзюб чыла-чылаан. «Тракторнуң аныямын өлөтпө чапал, ийи бүдүн хүнүң өрт-тирген бис. Техника бисте кы-чуг-ла чүве» деп ол ам оотун са-ктып чугаалап оорар. Болжол ол чыл тараа бастырар машиназын Мерген сугна тургускан, басты-рылган чер кара-ла доошукан. трактор-биле күсүк чер аңдарыла-зынче киришкен, а хуу тараачын нарын тараа-ла ам-даа жоо-жарла хевээр олурбушаан турган. «Совет эрге-чагырга коммуналдары болгаш эштелгелери бир дугаар черге тур-гускан, оларга бузуг артык эртен-берген» деп Ленинниң сөстөрүнүн шынымы, дүриң орта көзүлгөн.

Организация ажал-агый талам-биле быжыккан колхоз 1941—1945 чылдарга Ала-чурттуң дайымын үе-лине бергелерин-лаа эрттиргеш, харын Тыва Совет Эвилелине ка-тышкан сөөдүе коллективизация чылдарында ол ажал-агый чаз тургустунган колхозтарга болуш-кун амгыларчы үлгер-чизден көртүс-көн.

1958 ажал-агый чыгымың түң-недери артыктын өзүдөни тодар-гай көртүп турар. Ол 3 муң га хире черин тараан. Кымы-тастып дүжүдүн тектерин 18 центнерин алган. Мал ажалы база эки болган. Чижээ, күрүмө сүт садырымыз чымы 180 хуу күсүстаткан. Оон ооруганы база улааткан. 1958 ажал-агый чымын колхоз 1 мил-лион 960 муң рубль ооруганы кы-рып алган, өртөн 500 муң рубль-биле техника салып алган. Ам чазы тарылганы болушкун техниказы-биле чорутуп турар. Артель көп-кү-нү бир дүжүдүң 3 ала-грам тарааны, ажал-биле 8 рубль-ди алганнар.

Колхозтуң бүгү кижилериниң партиянык элечер чок XXI съез-диниң шийтилерин уруг өөрүң-кү-биле хүлээп алгаш, оң боттан-

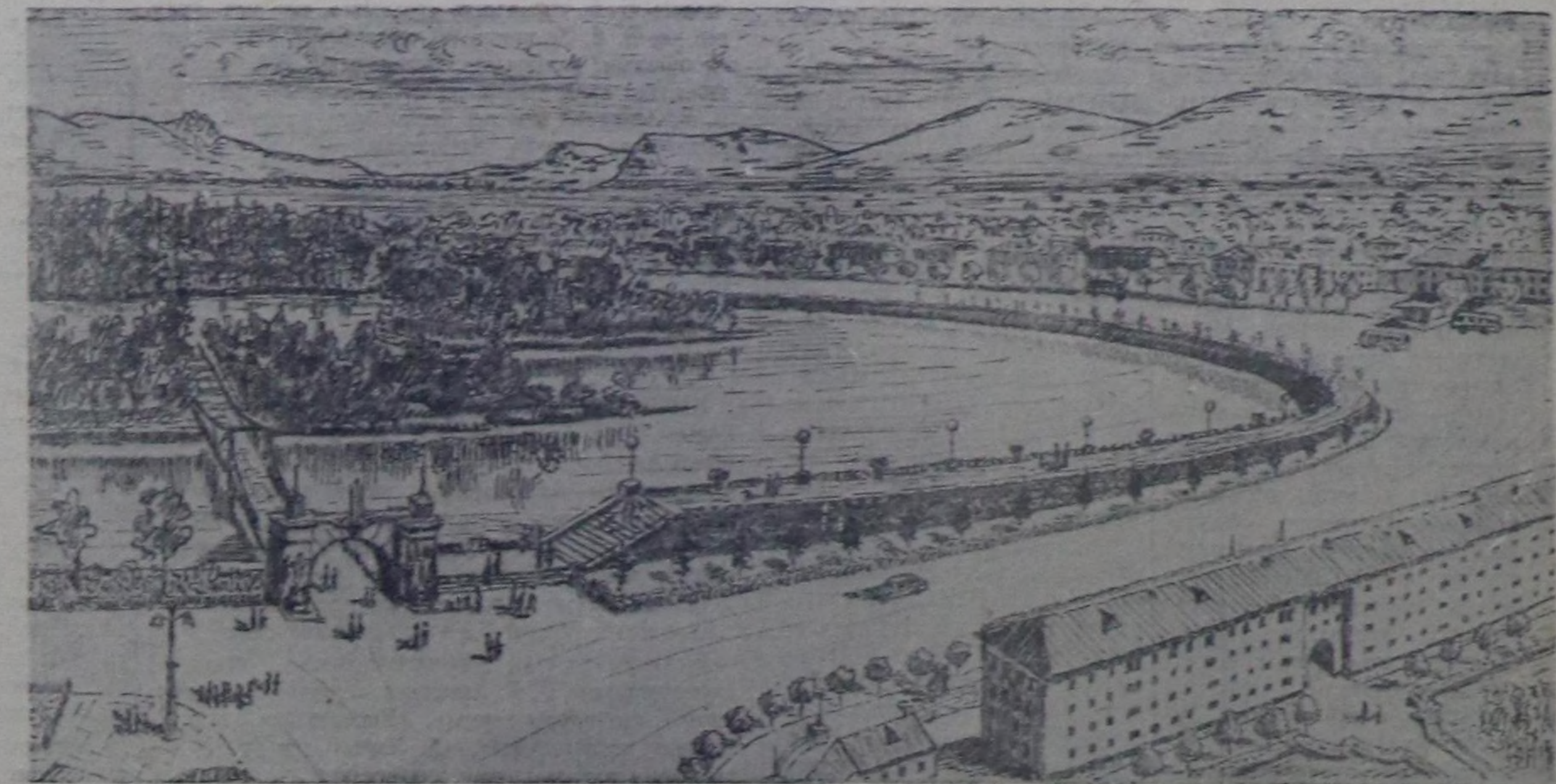
дырдыгазы дээр демисежиң эге-лээр. Олар чели чыгың онза-лыларын 5 чылда, хуусаа бетинде күсүдир хүлээгени алганнар. Бур-терлерин шилгээли турган, чоккук чылдары тарылга шалың 4—5 муң гектар чедирери, сугаттың черлер-ни чып ажаллап турган, тараа култураларында чыл бүтүр 18 центнерин кулдузас дүжүтү алы-ры көрдүп турар. Артель бо чы-лын кукуртузы 200 гектар черге тарымы. Агротехниканын шын сагып турган, оң гектар бүтүрүлгөн 300 центнер ногаан массаны алыр. Мал ажалында онзаалдар база уруг. Малдың чөм суурун акжидип, ылапты кукурдуу сикотун чөмө-рилге радионунга калыа-биле ки-рип турган, чыл бүтүр-ле сар-пнек бүтүрүлгөн 2000 кг сүтү алыр, чели чыла сүт бүтүрүн 2 патантан ажал көүдөлдери база дүжүтү бүтүрүн 2 катан улаатты-лары көдүлгө. Колхоз мааларын эшкир болушкун организастан турган, чыл бүтүрүн 2 катан улааттылары база көрдүгөн.

Сарыг-Септиң тараа-жылары ол-улан хүлээгелерин күсүдир шы-лаары чыгың чок. Колхозтуң эло-номказы өзүп быжыкканы-биле калы мурунчаларының хүлээлине база хуу бүтүр-ле өзүп, алгып турар. Трактористер Ф. Пылыпин, В. Бычков, Ф. Носиков, И. Сухорос-лов, сазычлар М. Богданова, С. Агармаз, А. Бычкова, бызаа ажалчымын Жирнова, каларчы Ч. Ламжап, тулгуздар Н. Сарыг-оол, Л. Сарыг-оол, С. Давалай, Р. Елисеев болган оон-даа эске кол-хоз бүтүрүлгөн 10-10 мурун-чылар бар. Бо бичи кижилер бериң В. И. Ленинниң ажалын алгы биле тараачынарың өң-ле-линиң дугайында чагымын бот-танымшыкымың көртүгү.

Колхоз ам чазы хову ажалдары-ның бүтүрүлгө. Артель чели чы-лың баштайгы чымына 3206 гек-тар черге, оң иштиде 2350 гек-тарга тараа култураларының та-рылганын чорудар. Бүгү белеткелдер доошуган. Саргалда хову туралда тараа-жылар шаг-ла чөдө берген-нер. Оларын агроном, колхозта пар-тия организациянының секретары эш Аганов баштап алгаш ажалдаар. Кукурдуу, картофель болган эске-лаа култураларының тарылганын колхоз даргазы эш Жомоев уугурт. Тараа-жыларының сорулгазы—чазы хову ажалдарын 7—8 ажал хү-неринде, белки агротехникат ден-кеге эрттирери. Олар ол-лаа хү-лээгени алалары күсүдир шы-лаарлар.

С. ТАМБА,

Каз-Хем район, Сарыг-Сеп суур.

Область төвү бо чели чылда тааныттымас кылдыр чаартынар. Хосрайын Ленин кудумчууң бажында паркче кирер эжиңтен эгелээш, транспорт конторазына чедир чоруткан чал эрикти ийнегеш ала олуртуп хей чылда үнер сикенерин тарааш, чалдык кырын дескилдер болгаш ажаа сайылгаанын чыгыларын тургузар.

В. И. Ленинниң чогаалдары тыва дылда

Владимир Ильич Ленинниң өлүм чок чогаалдарын ам тыва ажалың арааттар болушкун төрөөн дымның номчуп, канчаар чурттаарын, кан-чаар ажалдаарын, коммунизмин тургузарына олардан чүү чүве не-геттиңип турарын өөренип ап ту-рарлар.

В. И. Ленинниң ажал хей чогаал-дарын, ылангыла «Чуу кымыры», «Демократтыг революцияга социал-демократияның ийи тактиказы», «Базым бурунгар, ийи базым ат-каар», «Империализм капиталы-ның дээди чазы болуру», «Бүтүрө болгаш революция», «Аныктар Эвилелериниң сорулгазы», «Со-вет эрге-чагырганың ажалың чоңуң рулгаалары», партияның чадгыс

ажың дугайында болгаш эске-даа, шупту 30 ажал ажал-буру аттар-лыг, 90 муң кезек саяның чо-гаалдарын областын ном үндүрер чери тыва дылга оңулдугаш пар-лап үндүргөн.

Ленин—революцияның гений, стратег болгаш революстуң ууг-тулганын уугу мастери, бүгү деле-гейин ажалың чоңарының уга-нында база чүрөөдө Ленин дият хевээр. Ленинниң алы, оң ажал херөө болгаш өөредиле—кижи төрө-леткенниң чырыктыг келер үең дөш, коммунизм дээр демиселдиң оорун чырып турар айткыч хе-рөө ол болур. Ленинниң теорияны хандыр өөренир ажалың чоңуң хундугу херөө болур.

В. И. Ленинниң дугайында тыва дылга үңгөс номнар.

Ленин аттыг колхозта библиотека

Шимеп каастап каан клубтуң бир өрөөн-че кире бээрге кыры шывылгы уугу стол турар. Оон ортузун калбак ыш болгаш шил-биле өрөөлөп каан. Оон ном салыр черлеринде таарыш-тыр, эмге-сөөккел салып каан ажал-буру хей номдары анаа келген кижилер до-раан-на эскерип каар. Маана келгелде кижилер долу ажал. Оларны чамдыктары чаз солунарын, жур-налдарын болгаш номчукаан номдарын номчаан олурарлар, а бир эскерип номчаан номдарын дужааган, эске номнар-биле со-луп ап турар. Ол бол-за Тес-Хем районунуң

Ленин аттыг колхозта А. Дадар-оол эргелек-чилген көдээ библио-тека-дыр. Библиотеканың фон-дузунда политиктиң база чечен-чогаалды 4400 ажал ажал-буру номдары бар. Олар-нын арасында В. И. Ленинниң дык хей номдары база бар. Бо бүгү—суурла көдээ интеллигенцияны и бо-логаш колхозчулар-ның эргелинде. Ном-чуктарының саны 400 кылап турар.

Номчук калдыг ажалга тускай мер-кежилдиң болуру, ном-дарын ол ажал-биле алыр боор-дур—деп библиотека эргелекчи-ниң чугаалап турар. Чижээ, хол фермазы-на

да эш Артына «Тыва-ның хойжуралың библиотеканы» ном-чуп турар. Эмнеге салбырааны эргелек-чил Борбай-оол боду-нуң ажалында хамаа-рышкан номдары болгаш чечен-чогаал номдарын номчуп ту-рар. Ясли ажалла-чылары Көкөй, Мон-галбин, тулугу Кал-дар-оол, башкылар Юлден-оол, Сайлаш-оол дык хей ажал-буру номдары ап номчааннар.

Библиотека тускай келгелде база эр-тежилдиң болуру, ном-дарын ол ажал-биле алыр боор-дур—деп библиотека эргелекчи-ниң чугаалап турар. Чижээ, хол фермазы-на

Б. БУЛУЧУН, О. МОНГУШ, Чадана хоорайда Ленин кудумчууң чурттачылары.

Ленин кудумчуда чурттап турар бис

Совет улустуң база делегейниң ажалың чоңарының эш ымак башкычымы болгаш башкымы Владимир Ильич Ленинниң дүжүтүгүн хуу ботун бистин чуртуустан ажалың чоңары, делегейни дешилдиги кижи төрө-леткен кижи болушкун. Ре-волюция мурунда а-рангы-буудула, эрге-шөлө чок чоран Тываның ажалың уугу Ленинниң өлүм чок өөредилгени ажалында Ильичиниң совет ажа-лы ажал-агый, өө-рүшкүлүг чурттап, чаз амгыларды социал-лист эгелерге че-

дешилдигиңиң тургузуп турарлар. Аас-кежиктиң чечек-тегиң Совет Тываны тургузар дээр демисе Чадана хоорай-ның Ленин кудумчу-нуң чурттачылары бистер боттарымың шылдар хире-шаавыс-тылы салышкыны-биле кырып турар бис. Чаз амгыларды эңизинге чедир тургу-зар төлөдө, өөренир, өөренир база катан өөренир деп Владимир Ильичиниң совет ажа-лы ажалга төөгүлүг ча-гымын дугаар Ленин башкымын чогаала-ды, СЭКП-ниң XXI

съездиниң мате-риалдарын уугу ынак-шыл болгаш соугу-гал-биле орус, тыва дылдар кырында ном-чуп, өөренип турар бис.

Бүгү делегейни ажалың чоңарының чырыктыг келер үезинче—коммуниз-ме орук айттыр салы-ды Ленинниң хажы-мы-биле өөренишкен, Ленинниң ажалың чурттап турар бис.

Совет Тывага культу-ра болгаш камгала херезиниң шаңкын өздөлдөни фактылар маргыш чогу-биле херечилер турар. 15 чыл дү-ргүзүмдө өөреникчилер саны 5 муң кижиден 32,5 муңга, а башкылар-нын саны 276 кижиден 2316, эм-чилер саны 23-тен 236 четкен.

СЭКП ТБ-ниң, Совет чызыктың сагыш човашкынымын, дузалы-чымын ачымына, социалист экономияның хөгжүлгенин үнө-линиңе областын ажалың чоңары-ның чалай чоруу өзүп турар. Болжол тургузу ажалың арааттарга байлаа, културалык амгыларды берген. Эрткен 15 чылдарын дү-ргүзүмдө 12 муң чурттапга башкы-нарын колхозчулар алган болгаш сууржуң амгыларче шилгелге болушкун доошуган. 1944 чылда дөңсөөгө үлгүлү, ажал-чөм бараан-нарының херезинде 8 ажал катан эскен. Совет эрге-чагырганың чы-ларында 45 муң рубль түнүгү кү-рүңе дузалычымы болгаш пенсия-ларын ажалың чон алган. Колхоз-чу арааттары 7 муң ажал уруг-тарын күрүңе хандырылганында өө-редип, божаан тыва херезинерге хаас уруг өңүтүп берип турар болгаш Эрзин, Тес-Хем база өвүр районнарга күрүңел хандырыла-гы ажалдарын тургускулаан.

Бижиле билиг чок, варанты-бу-дугу чоран Тыва Ленинниң на-ционал политиканың херелден чаз амгыларда чечектеп берген. На-ционал бижилти тургусканын, бүгү чоңуң ужу-бижилти болу бер-гени, бичи уругларын 7 чылдык өөредилгениңе долу хазра тургус-кан, ортуңга база тускай өөре-дилге черлериниң Тывага тургу-тулганын, өрөм-шинчиле черле-риниң тытпым белгени култура ре-

волюциянык кол-кол түңнелери ол болур.

Чондан үңгө, чонга бараан бооп турар тыва интеллигенциянык тө-лөдери чүс-чүс башкылар, көдө ажал-агыйның тускай өртемчилер, өмчилер, инженерлер, партия болгаш совет ажалдакчылар, кол-хозтарын болгаш үлгүлү черле-риниң уугурутчулары Ленинниң на-ционал политиканын ачымында, хажы-мын мурунда уугу орус улу-стун база Совет Эвилелиниң эске-лаа уластурун дузалычымы-биле тыва улустуң чели алганы уугу чалап алышкыны болуп ту-рар.

Чаз Тываның кижилериниң кө-лү тызаларына ветеран эртем-нериниң калдыкы И. Кызыл-оол-дугу, дыл эртемнериниң калдыкы А. Кунааны, инженер Бай-Кара Татыяны, ымыл өмчелгениң кол өмчүн К. Балчып-оолду, ком-позитор А. Чыргал-оолду, РСФСР-ниң алдарлыг артист Кара-мыс Мун-зукту болгаш эскелерин-лаа алап болур.

Тыва улустуң төөгүлүг дүжү-галы, «...мурунчы чурттарын протариалдык дузалы-биле хо-жулангай чурттар совет тургузуге шилчип болур болгаш хөгжүлгени чотугу үе-чалаларын димеаш, хөг-жүлгени капиталист чыламын чалаа-шылаа, коммунизмге шилчип кирип шылаар». (Ленин. Чогаалдар, том 31, арың 219.) деп, «В. И. Ленинниң өөредиле балыткан бол-гаш колонизацияны системаны э-лип калбел-биле буурап дүжүп ту-рар агты үеде бүгү делегей тала-зы-биле ужу-дузалык болуп турар».

Ю. АРАНЧЫН,

төөгү өртемнериниң калдыкы.

Ленинчи национал политиканың тугунун адаа-биле

Надирларын аразында чаз, социалист харылдааларың үнө-лини болза оларның деп өргелиң, өк-тирун принцип болгаш бу-зулбас найралы болуп деп уугу Ленин айткан. «Бир нацияны эске нацияны албалал күчүзүрүн болушкун, шак мынд эвилелди, өң-не долу илгелге, акы-туна-лышкы чыгыс-өңдү толаргай ме-дерелге, мына-ла өк-тирун чашы-режигеленге үнөлиелгелер өң-дөлдө, нацияларны шак мындыг өк-тиру эвилелин күзө-р»—деп, В. И. Ленин бижээн. (Чогаалдар, том 30, арың 269).

ССРЭ-ниң улустарының найра-лы, чаз, социалист нацияларын бады ажалдаштылган Совет эрге-чагырганын уугу чалап алышкыны. Коммунист партияны Ленин-чи нациялар политиканың чайы-нанчаа боттанымшыкының түнө-ли болур. ССРЭ-ге социалист на-цияларны тыгызлаанын болгаш чечектегелериниң төөгүлүг дүжү-галы бүгү делегейниң улустарыңа соруң кириңчи чижек болур.

Бистин чурттуң бүгү улустары-биле бир дөмей, тыва улусу на-ционал болгаш социал дараалан хосталганы берген, Октябрьниң социалист Улуг революцияның түнөлине, Совет Эвилелиниң Коммунист партияны Ленинчи нациялар политиканы амгыларга боттандырганын түнөлине 1921 чылда Тыва Арат Республи-каны тургускан болгаш 23 чылдар дүргүзүмдө Тываның капиталист эвес оруктап социализмге хөгжү-дөлгө хажыктың мурунда уугу

орус улусу база Совет Эвилелиниң эске-лаа чынымын чижелдер эрга-жы дузалычымы көртүскөн.

Чүс-чүс чылдарда шитки бол-гаш дашкың харылдааларың дө-жүтүңе чораш тыва улустун күш-тери болгаш талантылар—хостуг чогаалчы ажал-агый, чырыкчы, эртем-билигче чүтүлү Ленинчи национал политиканың ачымында оңуң келген.

Национал-хосталганың револю-цияның соонда, ССРЭ-биле най-ралын үрүтүлүс-чөдөп, быжык-чугу турган, тыва улус патриарх-алдың харылдааларын болгаш кады-л-шкун демиселге феодал а-нымы ууткан, чаз социал харылдааларын болгаш чаа демократ-тыг күрүңел тургускан, марксис-ти-лениң идеология түнөлдөп болушкун културалың шөгүткөн. Ол-ла чылдарда Тыва баштайгы үлгүлү бүтүрүлгө, күрүңе ажал-агыйлар, колхозтар болгаш көдө ажал-агыйның болушкун кат-тамшыкымын тургустунгулаан, мал болгаш чер ажалы хөгжүп өгө-лгөн. Совет Эвилелиниң дузалычы-ны-биле тыва бижилти чогааткан, шөлө, эмнеге, литература, уран-чүү база парлагга херээ хөгжүп эгелгөн. Капиталист эвес орукта социализмге хөгжүлгениң чы-ларында тыва улустуң политиктиң медреси денелге чок эскен болгаш совет, тыва улустарың найралы быжыккан. Ала-чурттуң Улуг дайы-мын чыгарыла, казан Совет Эвилели гитлеризм Германиянык элекети армияларына болгаш он эвилелчилеринге уугу аар-берге

болгаш калың-шкун дайымын чо-рудуп турла, Тываны Совет Эвиле-лиге каттыгарына чедирип кел-ген тыва улустуң ханы патриоти-зм, социализмин уугу чаалай хе-рөөнн шилгелерге бүтүрүлгө өң-не күштү-биле илергэн. «Хосталга, аас-кежикче орукту биске айттып берген Совет Россия тилгени-не деп күзөргө, чү-дүз харамаңыңа эвес турган» деп, Улуг-Хем чур-туг арат херезин Күскедей чуга-лаан. Дайым чылдарында тыва улус фронтунда 40 муң дайымын аалтыр, 10 миллион ажал ажал түнүгү 5 шөлөн белеткери. Со-вет Армиянык госпиталарында 200 муң хире-акша түнүгү ажал-буру продуктуларын, 1,8 млн. ак-шаны база 140 муң рубль чыгып Совет Чепсектиң Бүштер дайымын сакталарын салып берген. Фашист эжилден хосталган Украин ССР-ниң колхозтарында 1944 чыл-да тыва чон 26,572 баш малды ха-заска өстүрүп берген.

Ала-чурттуң дайымын чалы-л-шкун чылдарында тыва улустуң Совет Социалист Республикалар-ны Эвилелиниң улустарының акы-дузалымын өг-бүзүмгө кирип ал-ла, ажаллап, чууткасар илг күзүп, чүтүлү улам-на күштө-лгөн. Мынчанга ССРЭ-ниң саста-рында Тываның кыргың төөгүлүг болушкун болгаш Советтик Тыва-ның ажалың чоңарының чырык-тыг национал байырлары болур. «Социализм үезинде... политикти хевирлерин ажал-буру болуру, кү-рүңел аныжылар болур хостуг өргө, күрүңе тургузушкунуң

дүжүлгө—бо-ла бүтүр, амды-мында черле каныл-лаа күрүңе чок болу бербээде, байлак културалык амгыларын үнөлини, нациялар-ның өк-тиру-биле чоошкылаачы-ны болгаш каттыгарының чору-дузалың дүргөлдүр чүү болур»—деп В. И. Ленинниң өөредиле ССРЭ-ниң састагында Тываның кыргың балыткан. (Чогаалдар, т. 22, арың 324).

Тыва улустун чүс-чүс чылдары эртин келген оруула боларга, Со-вет Тываның 15 чыл хениг үе-кезил-ди, ыччала-лаа ол болза эконо-мика болгаш култура таламы-биле көстүп көрбөн чурттаалары-ның чели болур. Капитализм му-рунунда формациялар туржук, па-ртиалист тургузуга социалист тургузугуң денээр арааток ар-тык шылдарың анык Тыва ав-тономнуң областын чедикшиңнери көртүгүп турар.

1944—1959 чылдары Совет Эвилелиниң Коммунист партия-зында болгаш Совет чызыктың са-гыш човашкынында хүлээлгелер Совет Тыва социалист көдө ажал-агыйны, уластурун, тран-спорттун хөгжүлгениң, ажалың чоңуң материалдык чалайгымын болгаш културалык денел-лини белкириңе чайынанчаа че-дикшиңнерин чели алган. Көш-чү, баштайгы хуу мал ажалың чораш Тыва Россия Федерация-нык сайланыгай областарының бирээ апар чылар. Чаз бүтүр-гө черлери, оон иштиде «Тыва асбест», «Тыва көлүл» комбинат-тар туттунуп, хөгжүп турар.

ССРЭ-де бөлжөт системаны, му-рунда дараалып чораш нациялар-ның экономика болгаш култура таламы-биле хожулангай чоруу уугуларын хандырган болгаш Со-вет Эвилелиниң бүгү улустары-

чаныс өг-бүлөгө каттыштырган Ленинчи национал политиканы ам-гыларга боттандырырга илг бер-ип турар. Бир эвес 1945 чылда Тыва областын бөлжөлиң херек кырында чыгыламы 36,6 млн. рубль турган болза 1958 чылда 209,8 млн. рубль аларган ийи-ле амы херек кырында чыгыламы бары-ла 6 катан эскен. А 1959 чылдык бөлжөдө 225 млн. рубльге балыттыган. Бижеттин уугу ке-ли (70—75 хуу) чыл бүтүр-ле социал-култура херезинге чыгы-ламын турар. Бир эвес 1945 чыл-да улус өөредилгениң болгаш култура-чырымын ажалың-да 16,3 млн. рубль чыгылаан болза 1958 чылда 98,4 млн. рубль, а 1945—1958 чылдары ол сору-лгага 826 млн. рубль чыгылаан.

Көдө ажал-агыйн чаз совет техника-биле чөсөткөш, баштайгы хуу арат ажал-агыйларын коллек-тивизацияны көдө ажал-агыйла бүтүрүтү күштерин кайтамчы-лыг өздөлдөп болушкун. Тывага бир-ле дугаарында 1942 чылда кү-рүңе тараа дулааган. Ол үеде өң-не хей деп турган 1943 чылда ду-лааган тараа 452,787 пуд болган. 1958 чылда Тываның кол-хозтары, совхозтары күрүңеге 5,2 млн. пуд тараан дулааган.

Совет эрге-чагырганың чыны-лында уластурун, транспорттуң база харылдаанын көңүл дүргөн хөгжүлгө болуп турар. 1945 чыл-да дөңсөөгө амы үеде бүтүрүлгө-лөрин саны 15 ажал катан эскен. 1944 чылда үлгүлү продукция-ның хемчөлөң 15 млн. рубль тур-ган

Кырганнар бисте хүндүлүгү

Бажынык дүгү шагдала көтөрө берген, айдан харымг нанымын иштетке көрбөн чүрөсүн чок хероонен кичи аас-кежиптиг, өөрүшкүнү кара чажын доктаадып шыдабайт, аңаа харымгын, хайныкан сеткилин чугаалап турган:

— Төрөннөрүм, шунтунарга улуу-биле четирдим. Аранарга калып ачылдып чоран чыдаарында сизерини кичинегейнер, хүндүлүктүң ужуң, бөгүңгү бо үдөлгөңгө өөрөнөмүн чүвө бөсчү чугаалаары берге-лир.

—Өзүң ораң салгычтарын калыкшып дөш могай-шылаң чок ачылдып келген уруулар экинчи Антонина Петровна Леонтьеваны оң калы ачылдып турар эштер—эччилер пенсияга үдөп турган ол. Кыраан назымын иржым-шазыңга аас-кежиптиг чурттап эрттерини күзөн чыдап, чымчак сестер, чангыс аай ачылдып өдүктөрүн бөдүңдөдөт чүрөктүн ханымында тудускан беле, СЭКП обкомунун болгаш облустуккомун, калык камгалаа кидизиниң болгаш облпрофсоветтин шаңгал бижиктер, өөрүшкүлүг арыннар, каткы-төг, чагай күзөлдөр Антонина Петровна кара чажынга чедир үдүрөдүңкөө...

— Эччилерин ачым мен боттарыма ийи угашымын кыг болуу — деп, Антонина Петровна угашып чугаалаа.

— Чамдыктары колдуунда-ла эртем ачылдыры кылып, диссертация дугаалары соуурурга. Ачылдып эгелен баштайгы чылдарында-ла мээң диссертациям аарыг уругуң орну болуп казанаа-даа артар деп чүрөң билген мен. Аарыгдан этиниң келген чаш уругуң баштайгы өөрүшкүлүг хүндүлүгүң, оларын

кем чок эржим көрүжүн көрүп каанында менээ калдыг-даа чедилкиниң диссертация дугааларыңаңдын артык өөрүңчүгү апаар. Эргелит, чагай сестер аарыг кижилерге чамдыкта кандыг-даа эмен артык дузалыг...

База катал улуу-биле четирдим, эргинерим!

Антонина Петровна Леонтьеваны пенсияга үдөп турда, областың калык камгалаа кидизиниң эртелекчи Александр Архипович Любимов, оң ачылдып амыралынын дугайын допчулап чугаалаан. Ол шыкаш өскө-дө чүвө чугаалааннар Антонина Петровна кырган назымын амыр-дыш чурттап эрттерин күзөн, ону амыр-дыш билбес, шыдамкай ачыл-ишчи, эки ортанизачы болгаш өңүк чоран деп чугаалааннар.

Антонина Петровна үжөн үш чыл бурунгаар, 1926 чылда, Ленинградтың эмгелек институтун докшам, ол-ла чымын ачыл-ишчи амыралын. эгелен. Антонина Петровна ачыл-ишчи эң-не берге участогунга челе берген турар. Грузияга, Дагестанга, Узбекистанга, Алтайга болгаш өскө-дө чөргөргө ачылдып келген. Ол шыкаш ССРЭ-ниң Калык камгалаа министрствозунга база ачылдып чоран.

1945 чылда ол Тывага ачылдыры-биле келген болгаш уруулар анынчеге организастап тургускан. Эмгелек школаның башкылар турган, оң өөрдүн кааны хей-хей өөрөнччилери ам болгаш колхозтарында болгаш советтарында, хоорайларында болгаш суурларында эмен ачылдып турарлар.

Кырган назымын аас-кежиптиг чурттап эрттерин, Антонина Петровна!

Чурукта: Антонина Петровна Леонтьеваның эштеринге өөрүп четиргенни илередиң чүвө чугаалап турары. Фото В. Чапайкина.

Даштын күрүңгөргө «дузалаарынык» программаны джир чүрөсү конгрессниң байдлары дөш кампания бо хүндө Каттышкан Шаттарда улуш шугаазы-биле чуртууңу турар. Иоль 1-де эгелээр келер сак-хөө чымында ол сорулга бо сак-хөө чымындаа чыдаарга, 630 миллион доллар хой, 4 миллиард долларын докшолдотур турар чорукту чедип алырч чазак оралдыкылар.

Ол программаны долгандыр хайнык демисел дегелениң эа чугула айтырларыңың бирээңиче күрүңгөргө аразында, малаңгы индустриалдык болгаш кошкоа хөгжүдөлгө чурттарын аразында экономиктиг харылдаалар айтырларыңың кичинегей хазра тудуп турар. Калыкталың дегелее ол харылдааларың бузугу, малаңгы өскө чурттарга «америк дузаламчы» джир чүвө кошкоа хөгжүдөлгө чурттар-биле боттарыңың харылдаалар империалистер болза коргудушкунуң болгаш күчү коргусуңуң чүдү болдуруп, шериг болгаш политика негеделерин оларга джир турар дээриниң дугайында СЭКП-ниң ХХГ сьездине эш Н.С. Хрущевтиң меделгенин база дагың баштык турар.

Даштын күрүңгөргө «дузалаарынык» программаның АКШ-тың президентиниң айтырп турар ачаш-хөргөйлериң 62 хууун шугула шериг сорулгаларың угулдарың, а «экономиктиг дуз» кезегең камаарыштырган 38 хууу база-ла милитарисч бодуштун планларың-биле кандыг-бир чөргөңгү холбазы болуп турар. АКШ-тың президентиниң айтырп турар ачаш-хөргөйлери АКШ-тың «бунини» коргусуңуң бодол турар чурттарга дузалаарың канчаарга-даа углаңмаан, харын шериг чактыларыңа байлп ач турар америк шериг үлөтүрүңүң элериң улам-на байылаа чыгың угланган. АКШ-тың казанын тоззөлекчилер даштын күрүңгөргө «дузаламчынык» кол сорулганы чажырың оралдашпай турар, ол сорулга чүд дээрге, камаарышкан чурттары америк шериг машина-чугаа бижып шорбай шарыры, америк экономиктиг болгаш политиктиг албалага оларын улам-на чактырың болуп турар. «Дузаламчы» программаның боттарын чорук ам бөсүн даштын күрүңгөргө джир дөшкөргөргө 250 шериг баазаларын тургузар аргам берген

Делегей байдалының допчулалы

деп, конгресске бодуңуң чагазыңа президент Эйзенхауэр меделген.

Америк үдүрүп тоззөлекчилер ол язылыг чоруктар таарымчалыг дээр анынчеге чүрөсү оларга бузурдирин оралдашкан чүдүлөр АКШ-тың парлалдында доп турар. Империалисттик авантюрага чүгөр-бөө чөмчөй Каттышкан Шаттарның бодуңуң казанында болгаш, америк капиталга чактырп чурттарда оранок чик ортестик болуп турар деп хой-хей хайлааракчылар ишт чокка ачыл-биле меделеп турарлар. «Оларнынга дөш саның америк шериглериң болгаш Корейяны, национал Кидаттың (тодаргайлаарга Тайваньны) болгаш Турцияны чексизик күштерин амгы уениң кепсэ-биле чөсөгөргө болгаш детектир оранок чик ортестик болуп турар чизиниң чок» деп «Юл-стрит джорнал» солун чоокта чаа бижжэн.

Даштын күрүңгөргө «дузалаарынык» америк программасы оларны ишттик херектерин холгаарлаарыңа база чөсөз болуп турар болгаш эң-не рекасыдыг өзү-чүрүмүн деткир сорулгалыг. Ол болза делегейни хей-хей чөргөргө жандарм хүндүлгөргө Каттышкан Шаттарның күрүңгөргө өлг бээр хүндүлгөргө. Ол программаның боттарын бижышкан, америк монополиялар экономика талашы-биле чүгө кошкоа хөгжүдөлгө эвес, харын мурунчак чамдык чурттарың экономика бодуңуң контролду тургузуп, оларны индустриалдык алаңгылашпаштык, күрүңгөргө аразыңа хайы-кайызыңа амыктыг таандаа садыг харылдааларын хөгжүдөргө моондактап турар.

«Америк дузаламчынык» индыг сорулга салымшыкны АКШ-тың элчилериниң аразында бөсүн дөш турар. Барын Европаның чурттарың чөс америк капиталдык илерей-ле күштөли турар ханылаашкынын дугайы сөүлгү үдө аңгы болгаш француз солунар дүвүрээниң хайныктырп турар.

Америк үдүрүп элериңиң «Биз-нес уик» дээр журналы боттарың капиталдарың АКШ-ка бодарга, чамдык чурттарга салып кирири корпорацияларга дык амыктыг дээрин дугар бүрүңгөргө бузурдир турар. Эң улуз америк корпорация

В. И. Ленинниң төртүтүнгөн хүнүңгө холбаштыр

Кыдат Улус Республикада

ПЕКИН. (СЭТА). Коммунисттик партиянык болгаш Совет күрүңгөргө үдөшкөргө, бүгү делегейниң ачылчы чоннарындык улуш баштыңчымы В. И. Ленинниң чогалааларын сөөлгү чылдарда Кыдатка кам-даа миллион экемплар тиражтыг кылдыр үндүргөн. Чангыс чүгө «Женьминь чубаньш» дээр ном үндүрер чер В. И. Ленинниң 96 чогалааларын улуш эрге-чагырганың чылдарында кылат дыкта 6,6 миллион экемплар амык нити тиражтыг кылдыр үндүргөн. В. И. Ленинниң хей-хей Чогалааларын кам-даа удаа дагың-дагың парлп үндүргүзөөң.

Ильичиниң төртүтүнгөн хүнүңдөн бээр 89 чыл оюн холбаштыр В. И. Ленинниң Чогалааларының 26-ты токум кылат дыкта үндүргөн. В. И. Ленинниң Чогалааларын парлп үндүргөң Октабрың социалисттик Улуз революциянык 42 чыл өөңгө чедир доозулган турар.

В. И. Ленинниң чогалаалары польша дылда

ВАРШАВА. (СЭТА). В. И. Ленинниң чогалаалары Польша Улус Республикада номчукчуларга калбак негеделиг болуп турар. В. И. Ленинниң Польшада парлалдыг чогалааларының нити тиражы барык 6 миллион экемплар болуп турар. В. И. Ленинниң чогалааларының дөрткү үндүрүлгөң 2,4 миллион экемплар нити тиражтыг болуп доозулган. В. И. Ленинниң польша дыкта очулдуртуган 40 кезек чогалааларының тиражы 3,5 млн. экемплар амык турар.

Польшага улуштук эрге-чагырганың чылдарың дугурунда В. И. Ленинниң «Уруларнык коммунисттик «чөвүнэр» аары», «Империализм капитализмниң дөш чыдаа», «Е. Маркс» деп индыг чогалааларын кам-даа катал үндүргүзөөң.

«Ксенжа Ил Велза» дээр он улуз ном үндүрер чер «Ленин дугайында сактымыкыңарың» парлп үндүреринге белеткил доозуп турар, оларнык авторлары —Владимир Ильичиниң эң чок соратниктери, В. И. Ленин-биле ужурашп чоран партия болгаш күрүңгө ачылдыкчылары, ачылчындар болгаш тараачындар болуп турар.

Румынияда ленинчи хүннер

БУХАРЕСТ. (СЭТА). В. И. Ленинниң төртүтүнгөн хүнүңдөн бээр 89 чыл болган он-биле холбаштыр Совет Эвилели-биле найбардыг харылдааларыңың рухын нитидаа румын-совет найбардыг бажыңнарында, бүдүрүлгөргө, клубтарга болгаш культураның кезде бажыңнарында өлөткөлдөргө болгаш инды-бүрү культуруг кемчелерин организастап турар.

Улус төлөөлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының сессиязы

ПЕКИН. (СЭТА). Улус төлөөлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының сессиязы апрель 18-те мыта ажиттыңган. Сессияда 1130 депутаттар олуруп турар. Оларнык аразында—бүдүрүлгөң муракчылары, тараачындар, өрөмдөңнөр, биче националдык төлөөлекчилер, культураның болгаш уран-чүдүлүг ачылдыкчылары бар. Улус төлөөлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралы

ның сессиязының бирги хуралында Кыдаттың политиктиг конституциятыг чөвүлелиниң Бүгү-кыдат комитетиниң үшкү чымыжыңы апрель 17-де ажиттыңган сессиязының төлөөлери база олурушкан.

Сессиянык президиумунда—Мао Цзю-дун, Чжоу Дэ, Лю Шао-ци, Чжоу Эн-лай, Сун Цин-лин, Линь Бяо, Пин Чжэнь болгаш Кыдат Улус Республиканың өскө-дө улуруччлары база демократтыг партиялар

ның болгаш хей-нити организациаларының төлөөлекчилери.

Баштайгы хуралга даргалакчы Кыдат Улус Республиканың Даргазы Мао Цзю-дун сессия ажиттыңган деп чарлаан. Бүр-нүд күрүңгө гимни байырлаадыг чакыланып турган.

Чазактың ачылгыны дугайында өчтөг илеткеди Бүр-нүд Күрүңгө Чөвүлелиниң премьеры Чжоу Эн-лай кылган.

АКШ-тың күрүңгө секретарыңа Гертерни томуйлаан

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Америк телеграф агентствелериниң Отастан диннатканын бөзүгөр алырга, президент Д. Эйзенхауэр АКШ-тың күрүңгө секретарыңа К. Гертерни

томуйлаан. Ол томуйлаашканын оң соода сенатга бадмалар.

тики чидиг айтырларың; хамкыт мурунча ажил чокталымыкының айтырын моон ылай хамаан чок көөр арга чок болуп турар.

Беш миллион ажил чоктарың бары АКШ-та политиктиг амыралды толгарып коргузуп турар, ол чорукту ажил чокталымыкының айтырларың талашы-биле проф-эвилелериниң чоокта чаа Вашингтонга болган конференция херекчелер турар. Америк профэвилел бократизмниң реформисч удурутчулары адалаң ору күштүг негеделиг уламыдан конференция чылдарың ужурга таварышкан. Автомобиль болгаш увар-чүлү үдүрүтүрүң ажилчыларың проф-эвилелериниң даргазы У. Рейтер чериниң организациалары болгаш ажил чоктарың хуралдары ортан негедө кылып турп бергелиңа соода харын конференция эрттеринге чөшкөргөң. АФТ—КПП дээр профэвилел каткымыкының даргазы Мини болгаш чамдык өскө-дө профэвилел удурутчулар конференция чылдарыңа шапталыктарын оралдашкан. Ынаарга америк капиталдык «ды-ваамалда» ажилчы чоннарын аар-берге байдалың дугайын чүрүп коргусуң чугааларың оларнык конференция кылды диттикең чорук болза, капиталисттик «корум чүрүм-нарык» килелен коруп турар калбак ажилчы массалардан аңгылаң бээрден оларнык кортаныңа дугайын херекчел турары ол.

АКШ-та экономиканың чангыс черге таптаашкыны болгаш массалыг үдүрүчүң ажил чокталымыкың чүдөк-бузар фактылар «дузаламчы бистерниң бажыңнарымыска эгелээр ужуруг» деп негелден кылдырың улам-на хей саның американың оттуруп турар. Совет Эвилелинде, улусчу Кыдат болгаш социалисттик өскө-дө чурттарда чүгө ажил чокталымыкың чүдөк чөс, харын кижилериниң ажил чадирериниң перспективалары чок болуп турарың, а ол чердерде ажилчы чоннарын амыралды үдүрүчүң өңжик турарын тодаралык хөрүзүңгө дээр болду бе» деп «Уоркер» деп америк солун бижжэн. Мындыг бодалдар американың угааныңа улам үрүлчү кирип кээп турар.

И. ЛАПЦКИН.

Аныяк ленинчилерде

БАШТЫҢЧЫГА ТУРАСКААТКАН ЧЫШ

Озет Кошовой аттыг пионер дружиназының Владимир Ильичиниң төрөн хүнүңгө тураскааткан чымык болурун кеш хонук бурунгаар-ла чарлаан турган. Ол эртке даштарың хүндө болган. Пионерлер болгаш октябралар чымык эгелээриниң ырак мурунда-ла школага чедип кээп, от-радат аайы-биле четчелкиңкөө.

Школаның үшкү казында улуз залга ак-ак хойленерлиг, кызыл галстуктарың, кара өңүт юбка, чүвүлериң оолдар, уругулар отряд-отряд аайы-биле байырлыг шугула чыскаалыга тургалар. Ала-кесер болгаш чалаттыргалар, школаны шефке алган септеге заводтук коллективниң аалчылары база залды чык дола берген. Школада пионерниң улуз вожабайы А. Андреева улуз баштыңчыга бараалгаткан чымык дружинаың бөсүн школа директору Ю. Кубанова рапорттарга Юлия Павловна байырлыг чымыгы амыккан.

Чурукта: № 2 школаның пионер дружиназының чыскаалгө үнүп турары.

Даразында дружинаың тутун гори, барабанга үдөтүргөн пионерлер чымык болган залга экемчелер. Ол бүгү бедик калдыр-лушкунуң, эң-не өтүкт, тода, чидиг-чидиг кылдыр чакыланып эрттип турган. Владимир Ильичиниң Сибирге шолутуруп турганыга тураскааткан мыны дружина ыраан соода РСФСР-ниң школарының адалыг бажыкы, пенсионер, хүндүлүг пионер Анна Петровна Лаврентьева Ленин дугайында бөсөдөн кылган.

— Бир эвес Владимир Ильич чурттап чоран болза ам 89 харлыг турар-дыр уругулар, ол чокка 35 чыл чурттап турар-дыр бис—дөш Анна Петровна бөсөдөн эгелен. Ук бөсөдөннүң мурун-лайы-ла Ильичиниң чаш болган: школачы чоран үзөңгө таарыштыр тургустунган, ыңчангыш диннатканыга соуруганың болган. Володянык думазы Ола-биле «Чаштынмыкыңың» деп оюнуң ойнап турганы болгаш оларнык найбардыг улуз өс-бүлениң дугайында киж бөрүзүңүң ажил амыралың, ажы-чаның хүндүлүг пионер бодуңуң бөсөдөңгө толгарып чугаалаан.

Уругулар дээрге биске эң-не өртүр таарышкан улуз дээрин Владимир Ильич үзөңгө, ол дөш демисел чоран, Ынааңгаш чөп үзөңгө тургузукчулар сасерлер бистик салгыкчылары-ыс-тыр силер, кызыл өөрөнкөөң.

ВЛКСМ хоорай комитетиниң школачы аныктар ортуңга ажил чорудар кидизиниң эргелекчи В. Вазунова ВЛКСМ хоорайыңа мактал бижиниң доржунда эң-не активч 6 пионерге тымыскан. Ол шыкаш чоокта чаа хоорай школарының делегетинге эң эки түнөлдү чедип алган 5 пионерлери хоорайнык улус өөредитке кидизи өөртөкч бараанар-биле шаңнаан.

Чымыштың төңчүзүңде дружинаык пионерлер «Аныяк пионерниң ырымы» күүстекен.

С. ТАС-ООЛ.

Кызылдың № 3 школазы.

БАЙЫРЛААДЫГ ШУГУМ ЧЫСКААЛЫ

Чурукта: В. И. Ленинниң көргөңнүң дугайын пенсионер Кузьмин чугаалап берген.

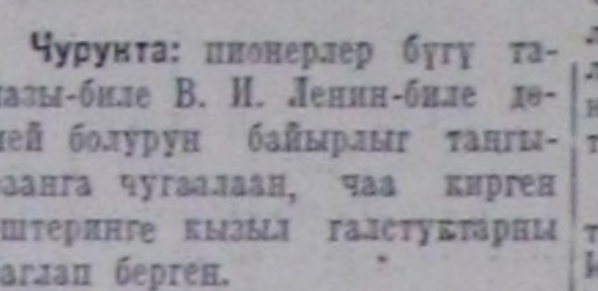
Кызылдың № 2 школазында Зоя Космодемьянская аттыг пионер дружинаың № 1 школан пионерлери-биле калы Владимир Ильич Ленинниң төртүтүнгөн хүнүңгө байырлыг шугула чыскаалы эрттериниң шитирип алган турганнар. Олар эртеледен школарың чаныңа чыгып, хоорайнык солун черлериң аюуруңгө белеткип турганнар. Барабанчыларың, горнистерниң улазгези-биле ийи школазы пионер дружиналары аас-кежиптиг чурттап дөш демисел өлүктүң кызыл партияныкың хөө.

Хоорайнык солун черлери-биле таңышкан, ийи дружиналарың пионерлери обдүжүскө бажымың чаныңа чедип келгенер. Улуз бажы Ленинниң төртүтүнгөн хүнүңгө тураскааткан байырлыг шугум чыскаалы ажиттыңган.

Владимир Ильич Ленинниң канчаар өөрөңгө, ачылдып, чурттап чоранынын дугайында, оң бөдүңүн, аажы-чачын эш Кузьмин соуурадып чугаалаан. Барабанчылар, горнистер хөгүдү маршын бо-ла ырады бээр турганнар.

Ол байырлаадыг шугум чыскаалыга Ленинниң пионер организациннга эң-не дээр өөредитке, чурумуң уругулар—октябраларың хүлээп алган. 3 «б» болгаш 3 «а» класстары өөрөнчилери чөсбө ажит уругулар ол шактан эгелээр пионерлер аларган. Оларга № 2 школан пионерлери кызыл галстуктарың багалан берген.

Байырлыг шугум чыскаалың төңчүзүңде пионерлер Владимир Ильич Ленинниң ылык чораның «Аяк кичкеңне түрөдүң» деп революсучу ыры ырашкан.

Чурукта: пионерлер бүгү талашы-биле В. И. Ленин-биле дөмөй болурун байырлыг таптыраанга чугаалаан, чаа кирген эштеринге кызыл галстуктарың баглап берген.

Редакторнуң хүлээлгезин кууседиң турар М. Н. ЛЮДУП.

РЕДАКЦИЈНЫҢ АДРЕСИ: Кызыл, Шетиникин

култура болгаш амырал кидизиниң 37-13, кезде ачыл-агы.

ТС—00736.

КУДУМЧУ, БАЗЫН № 3. ТЕЛЕФОНАРЫ: редакторнуң 24-63,

иштик информация кидизтериниң 21-47, пропаганда, үдөтүр болгаш

Чамыг № 1162. Бултура өргөсалиңг типография.

редакторнуң аразакчыныкың, партияң амырал кидизиниң 23-54, харысагалыг секретарың, транспорт кидизтериниң 22-64, чагаа кидизиниң 21-27, бухгалтерияныкың 35-24, корректорларың 20-60.